

Коваль Ю.В.,

здобувач вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Спеціальна освіта»,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

Гладуш В.А.,

доктор педагогічних наук, професор,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ З РАС

Анотація. У статті розглянуто порушення в формуванні комунікативної сторони мовлення у дітей з РАС, представлені групи комунікативних навичок, описані характерні особливості їх прояву в дітей з аутизмом, проаналізовано організацію комплексної допомоги дітям з РАС для розвитку комунікативних умінь.

Ключові слова: розлади аутистичного спектру, комунікативні навички, комунікативний акт, візуальні допоміжні матеріали, альтернативні методи комунікації.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ У ДЕТЕЙ С РАС

Аннотация. Рассмотрены нарушения в формировании коммуникативной стороны речи у детей с РАС, представленные группы коммуникативных навыков, описаны характерные особенности их проявления в речи детей с аутизмом, проанализированы организацию комплексной помощи детям с РАС для развития коммуникативных умений.

Ключевые слова: расстройства аутистического спектра, коммуникативные навыки, коммуникативный акт, визуальные вспомогательные материалы, альтернативные методы коммуникации.

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SKILLS IN RAS CHILDREN

Abstract. Disorders in the formation of the communicative side of speech in children with ASD are described, groups of communication skills are presented, characteristic features of their manifestation in the language of children with autism are described, the organization of comprehensive assistance to children with ASD for communication skills is analyzed.

Key words: autism spectrum disorders, communication skills, communication act, visual aids, alternative communication methods.

Постановка проблеми. Розлади аутентичного спектру (РАС) є досить поширеною проблемою дитячого віку, (за даними ВООЗ вони можуть виявлятися у 1 з 160 дітей) і, перш за все, характеризуються порушенням розвитку засобів комунікації і соціальних навичок.

РАС пов'язані з особливим системним порушенням психічного розвитку дитини, що виявляється в становленні його афективно-вольової сфери, в когнітивному і особистісному розвитку.

Популяція дітей з РАС, в тому числі і в молодшому шкільному віці, вкрай неоднорідна. Показано, що труднощі значної частини дітей з розумовою відсталістю та іншими проблемами розвитку в значній ступені можуть бути обумовлені і рисами аутизму [1, с. 290-291].

Доведено, що проблеми аутентичного спектру біологічно обумовлені, але конкретні причини їх прояви можуть бути різними. Походження РАС накладає відбиток на характер і динаміку порушення психічного розвитку дитини, визначає супутні труднощі, впливає на прогноз соціального розвитку.

У багатьох дітей з РАС діагностується виражена і глибока розумова відсталість, разом з тим розлади аутентичного спектру виявляються і у дітей, чий інтелектуальний розвиток оцінюється як нормальний і навіть високий. Нерідкі випадки, коли діти з вираженим аутизмом виявляють виборчу обдарованість. Це може бути особлива музикальність, абсолютна грамотність, математичні здібності та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблематики розвитку дітей з РАС, займалися такі вчені, як: Н. Базима, О. Воробей, Р. Бобир, Е. Галкіна, Є. Малихіна, С. Грабовська, Т. Скрипник, К. Островська, Н. Лаврентьєва, В. Хаустов, Д. Шульженко та інші.

Мета роботи проаналізувати особливості розвитку комунікативних умінь у дітей з РАС.

Виклад основного матеріалу. Діти з розладами аутентичного спектру вимагають індивідуальних форм навчання, або навчання в інклюзивних класах, але малої наповнюваності, де їм значно простіше адаптуватися. У

навчанні таких дітей широке застосування отримали наочні засоби – схеми, чіткі плакати, інструкції, і особливий розклад, який дозволяє дитині з РАС краще адаптуватися в навколишньому просторі, краще орієнтуватися як в приміщенні, так і в процесі навчальної діяльності.

Однією з провідних функцій спілкування з дітьми з РАС є комунікативна функція. Вона проявляється у взаємному обміні інформацією між партнерами, в передачі і прийомі знань, думок, почуттів, пропозицій по тому чи іншому питанні. Комунікація – це процес передачі осмисленої інформації, її емоційного та інтелектуального змісту від відправника до одержувача, тобто від людини, групи або організації іншій людині, групі або організації [8, с. 69-70].

В даний час розлади аутентичного спектру є поширеною проблемою серед дітей і перш за все характеризуються порушеннями формування комунікації. Типові помилки в спілкуванні у дітей з розладами аутентичного спектру можна відзначити наступні: вибірковість в контакті з людьми, стереотипні форми поведінки і спілкування, не розвинена довільна організація, чутливість та замикання контактів, не вміють вступати в мовний та дієвий діалог з середовищем і ін.

Дуже важливо проводити ефективну корекційну роботу з дітьми з РАС. Корекційна робота з дитиною з аутизмом буде більш успішною, якщо її проводити комплексно, групою фахівців: лікарем-психіатром, неврологом, психологом, нейропсихологом, дефектологом, логопедом, музичним працівником і, звичайно, батьками [5, с. 96].

При наданні комплексної допомоги дітям з РАС, при організації відповідних корекційних умов доцільно дотримуватися наступних принципів:

- здійснення комплексного психолого-педагогічного та медико-соціального підходу до корекції;
- інтеграційна спрямованість корекційного процесу в поєднанні зі спеціалізованим характером наданої допомоги;
- наступність корекційної роботи на всіх вікових етапах;

- врахування інтересів дитини з аутизмом при виборі фахівцем методичного підходу;

- індивідуальний характер корекції на початкових її етапах з поступовим переходом до групових форм роботи;

- систематична активна робота з сім'єю дитини.

Мета надання комплексної допомоги – інтеграція дитини з РАС в адекватне для неї освітнє середовище і соціум.

Найефективнішим способом розвитку комунікативних умінь у дітей з розладами аутистичного спектру є гра. Великий інтерес представляють такі ігри, в які із задоволенням грають і дорослі. В таких іграх вдосконалюється мислення, та мова дітей [6, с. 118].

Також, варто зазначити, що для більш ефективного розвитку у дітей соціально-комунікативної, емоційно-афективної, сенсорно-поведінкової систем і комунікативної функції мови важливо підключення батьків до роботи з дітьми. Для батьків, які хочуть гармонізувати відносини зі своїми дітьми, навчити свою дитину адекватно оцінювати себе, будувати успішні відносини з іншими людьми можуть використовуватися різні форми організації роботи, а саме:

- домашні спільні творчі завдання;
- відкриті заняття з використанням ігрової діяльності;
- колективні тематичні бесіди на цікаві для батьків теми;
- індивідуальні бесіди і домашні завдання з виконання окремих вправ та ігор, знайомих дітям;
- проведення свят з оформленням стендів, спільних робіт, з конкурсами, чаюванням.

Активізація у дітей з розладами аутистичного спектру, комунікативних взаємин за допомогою організації ігрової діяльності здійснюється в наступних напрямках:

1. Розвиток емоційно-афективної сфери;
2. Формування самосвідомості і позитивного само сприйняття;

4. Освоєння соціально-комунікативних умінь і навичок у соціально організованій спільній діяльності;

5. Поступовий перехід від самостійної гри до гри в колективі / групі;

6. Від гри в малій групі однолітків до гри в групі п'яти-семи людей, рольові позиції яких різні (рівноправність, підпорядкування, управління);

7. Від створення в грі драматизації простого «типового» образу до втілення цілісного образу, в якому поєднуються емоції, настрої, стану героя, їх зміна [7, с. 89].

Результатом такої роботи є, те що діти з РАС:

- стають більш розкутими, відчують себе комфортніше, стають більш вільними у спілкуванні з однолітками і з дорослими, розвивається емоційно-вольова сфера.

- починають усвідомлювати свій успіх, значущість своєї діяльності, знають, що таке добре, що таке погано.

- удосконалюється моторика, координація рухів.

- розвивається почуття колективізму.

Участь в таких уявленнях доставляє дітям радість, викликає активний інтерес, та захоплює їх.

Проте не варто забувати, що результативне навчання і виховання дітей з РАС, формування у них комунікативних умінь і навичок багато в чому залежить від професійних компетентностей педагогічних працівників, задіяних до освітнього процесу. Сьогодення України «... вимагає нового педагогічного бачення і зміни парадигм у напрямку розвитку нових компетентностей, адекватним завданням спеціальної освіти...» [4]. Формування компетентностей випускників магістерської програми спеціальності «Спеціальна освіта» «...має орієнтуватися на соціальну модель розуміння дитини, а саме, в центрі уваги – дитина, визначення особливих її освітніх потреб дитини, сильних сторін, надання психолого-педагогічної допомоги дитині з урахуванням Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, розробка рекомендацій щодо

організації інклюзивного освітнього середовища та навчання дитини, постійний психолого-педагогічний супровід дитини, рання допомога дитині, налагодження міжвідомчої співпраці, взаємодія з батьками) [5].

Висновки. Розглянувши теоретичні аспекти проблеми формування комунікативних взаємин дітей з РАС можна зробити, висновок, що у дітей даної групи порушення засобів комунікації не обмежується мовним компонентом, а охоплює всю комунікативну систему в цілому, що ускладнює міжособистісну взаємодію, та негативно відбивається на психічному розвитку дитини. Комунікативні порушення у дітей з РАС мають особливості: труднощі у встановленні контакту з оточуючими, зниження потреби в спілкуванні, незацікавленість в контакті, невміння орієнтуватися в ситуації спілкування, негативізм, несформованість форм комунікації низька мовна активність.

В результаті проведеного дослідження ми виявили, що у дітей з РАС спостерігаються порушення комунікативної взаємодії: не вміння вести діалог, мала активність в спілкуванні, труднощі входження в контакт, не вміння ясно і послідовно висловити свої думки, не вміння будувати спілкування з урахуванням ситуації, не вміння слухати і розуміти мову.

Для вирішення проблеми активізації комунікативних взаємин дітей з РАС нами був запропонований комплекс корекційно-педагогічних заходів з використанням прийомів ігрового моделювання ситуацій, з урахуванням особливостей і рівня сформованості комунікативних навичок учнів.

Список використаних джерел

1. Базима Н.В. Особливості протікання етапів мовленнєвої діяльності у дітей з аутистичними порушеннями / Н.В.Базима // Актуальні питання корекційної освіти Вип.3, 2012 С.290-297
2. Воробей О. Місце дитини-аутиста в сучасному Українському суспільстві / О.Воробей, Р.Бобир // Етнічна історія народів Європи. - Вип.№37, 2012, С.79-82
3. Галкіна, Т. Е. Роль соціальної роботи з дітьми з раннім дитячим аутизмом / Т. Е. Галкіна, Є. В. Малихіна // Вітчизняний журнал соціальної роботи. 2002, №2, С. 96-100.
4. Гладуш В. А. Система постдипломного образования дефектологов в Украине: история, современность, перспективы / В. А. Гладуш // Szkoła specjalna. Czasopismo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. – Warszawa, 2012. – № 5 (266). Т. LXXIII. – С. 343–352.

5. Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В., Формування діагностико-прогностичної компетентності випускника магістратури спеціальної освіти // Науково-практичний журнал «Україна. Здоров'я нації». – Київ, 2019. № 2 (55). – р.26-33. ISSN 2077-6594
6. Грабовська С. Л., Островська К.О. Особливості соціально-психологічної допомоги сім'ям дітей з аутизмом / Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України // За ред. Максименка С. Д. К., 2009. – Т. XI, Ч. 2. – С. 118–127.
7. Лаврентьєва, Н. Б. Педагогічна діагностика дітей з аутизмом / Н. Б. Лаврентьєва // Дефектологія, 2003, N2, С. 88-93.
8. Хаустов, А.В. Исследование коммуникативных навыков у детей с синдромом раннего детского аутизма. / А.В. Хаустов// Дефектология. – 2004. - №4. – С.69-74

Матеріали подані в авторській редакції